

117. Вечканов Г.С. Глобализация и социально-экономическая безопасность России / Г.С. Вечканов // Вестник ИНЖЭКОНА. Серия «Экономика». – 2005. – Вып. 2(7). – С. 53–61.
118. Шкарлет С. М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку: автореф. дис. докт. екон. наук: 08.00.04 / С.М. Шкарлет. – К., 2007. – 24 с.
119. Березін О. В. Економіка підприємства : навч. посіб. / О. В. Березін, Л. М. Березіна. – К.: Знання, 2009. – 390 с.

Моніторинг в системі економічної безпеки стратегічного менеджменту підприємства

Афанасьєв І. Є.

*кандидат економічних наук, старший викладач
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

Афанасьєва М. Г.

*кандидат економічних наук, старший викладач
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

Потреба у розвитку теоретико-методичних положень у дослідженні проблеми економічного захисту стратегічного розвитку організацій поставала з першими кроками переходу українських підприємств до ринкових відносин і на сьогодні набуває все більшої актуальності. Менеджмент сучасного суб'єкта господарювання має постійно здійснювати моніторинг ефективності його виробничо-господарської діяльності та економічної безпеки. Тільки ефективно управління економічними процесами надає можливість менеджерам отримувати винагороду за їх працю. При цьому, власники суб'єкта господарювання намагаються отримати максимальну віддачу від вкладеного в бізнес капіталу та забезпечити високу ефективність бізнес-процесів. Перші етапи розвитку бізнесу сучасного суб'єкта господарювання, як правило, потребують здійснення моніторингу виробничо-господарської діяльності відносно різних цілей. На першому етапі розвитку суб'єкта господарювання його власникам цікава інформація про доцільність інвестиційних рішень щодо новоствореного бізнесу. В подальшому менеджмент суб'єкта господарювання бажає отримати оцінку ефективності бізнес-процесів і визначитися з рівнем привабливості цього підприємництва та у разі потреби прийняти рішення щодо залучення в розвиток бізнесу додаткового капіталу з урахуванням його економічної захищеності.

Отже, актуальність моніторингу, як інструментарію регулювання економічної безпеки суб'єкта господарювання в процесі його становлення та розвитку не викликає сумнівів.

Моделювання процесів моніторингу ефективності економічних можливостей суб'єкта господарювання займає досить вагомe місце в системі

прийняття управлінських рішень. Про це свідчить практичний досвід суб'єктів господарювання, які функціонують у транснаціональній економіці, та значні наукові праці провідних вчених-економістів, таких як: Т. Васильців, В. Вітлінський, В. Вовк, С. Довбня, З. Живко, І. Мойсеєнко, А. Ткаченко [1-7] та ін.

Метою дослідження є підвищення ефективності стратегічного менеджменту підприємств залізорудної галузі добувної промисловості України шляхом оптимізації ймовірних альтернатив подальшого економічного розвитку на основі моніторингу рівня їх економічної безпеки як суб'єктів господарювання в умовах загроз і трансформаційних процесів ринкового середовища.

Недостатня ефективність наявних науково-методичних підходів щодо управління економічною захищеністю залізорудних підприємств пояснюється використанням недосконалих методів економіко-математичного моделювання, призначенням яких повинно бути комплексне оцінювання всієї сукупності функціональних складових рівня економічного захисту підприємств залізорудної галузі з урахуванням взаємозв'язків між ними та визначення найбільш ефективної стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку на підґрунті прогнозування динаміки основних показників виробничо-господарської діяльності і економічного стану окремих корпоративних стратегічних одиниць бізнесу (СОБ) та інтегрованих корпоративних структур бізнесу (ІКСБ) [2, с. 275].

Удосконалення методології механізму управління економічною захищеністю підприємств залізорудної галузі, на нашу думку, повинно полягати у:

1) визначенні сукупності параметричних характеристик загального стану входження підприємств залізорудної галузі в зону економічної захищеності на відміну від розрахунку його інтегрованого показника;

2) використанні диференційованих, зокрема, логарифмічних і показникових функцій оцінювання економічної захищеності окремих корпоративних СОБ та ІКСБ підприємств залізорудної галузі, що збалансовано враховують динаміку впливу окремих параметрів економічної безпеки на загальний рівень економічного захисту;

3) дослідженні числових характеристик небезпеки зниження рівня економічного захисту діяльності на відміну від визначення міри відхилення середніх значень фактичних фінансових і економічних показників господарської діяльності підприємств залізорудної галузі від нормативних чи критичних значень.

Отже, удосконаленим механізмом управління економічною захищеністю підприємств залізорудної галузі передбачається здійснення:

1) постійного моніторингу потенційних і реальних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища окремих корпоративних СОБ та ІКСБ галу-

зі щодо їх ідентифікації та прогнозування незворотних як негативних, так і позитивних соціально-економічних процесів;

2) комплексних заходів щодо забезпечення захищеності економічних інтересів окремих корпоративних СОБ та ІКСБ галузі, обґрунтованих на основі залучення методів економіко-математичного моделювання, зокрема, прогнозування та оптимізації;

3) постійного контролю за станом економічного захисту окремих корпоративних СОБ та ІКСБ галузі і реалізації коригуючих дій щодо підвищення рівня економічного захисту виробничо-господарської діяльності та інтересів соціально-економічного розвитку галузі;

4) належної підготовки керівників і фахівців з антикризового менеджменту підприємств залізорудної галузі, при формуванні відповідних компетенцій у сфері антикризового менеджменту та економічного захисту організації.

Досягнення достатнього рівня економічної захищеності підприємств залізорудної галузі забезпечується за рахунок виконання таких обов'язкових умов:

– досягнення високої фінансової стійкості окремих корпоративних СОБ та ІКСБ до внутрішніх і зовнішніх, обумовлених нестабільністю ринку підприємств залізорудної продукції, загроз;

– створення належної системи економічного захисту галузі від внутрішніх і зовнішніх загроз.

У нашому випадку ситуації прийняття рішень на рівні стратегічного менеджменту підприємства, де особливого значення набуває не тільки оцінка їх оптимальності, а й процес прогнозування гарантованого результату, набори локальних бізнес-стратегій можуть бути представлені у вигляді багатоцільового функціоналу [8, с. 141]:

$$F(q;\Theta) = \left\{ s_{ij}^{(q)} \right\}_{q,i,j=1}^{Q,m,\Theta} \equiv \left\{ s_{ij}^* \right\}_{d,u,w}, \quad (1)$$

де $s_{ij}^{(q)}$, s_{ij}^* – кількісні оцінки окремих «чистих» бізнес-стратегій (стратегічного набору), $i = \overline{1,m}$; $q = \overline{1,Q}$ – множина вихідних таблиць-матриць (характеристик горизонтальних і вертикально-горизонтальних конфліктів); Θ – множина станів математичної задачі оптимізації конфліктних ситуацій, $j = \overline{1,n}$; $\{d,u,w\}$ – процедури нормалізації, урахування пріоритету та критеріальної згортки.

У загальному вигляді задача оптимізації набору локальних бізнес-стратегій залізорудної галузі має такий вигляд:

$$Z = \sum_{i=1}^m x_i = \sum_{i=1}^m \frac{p_i}{v} = \frac{1}{v} \rightarrow \min; \quad (2)$$

$$\sum_{i=1}^m s_{ij}^* x_i \geq 1 \quad \text{при } x_i \geq 0, i = \overline{1, m}; j = \overline{1, n}, \quad (3)$$

де v – вартість результату оптимізації; $p_1, p_2, \dots, p_i, \dots, p_m$ – план рішення задачі (2) – (3), що визначає прогнозовану оптимальну стратегію забезпечення стабільного економічного розвитку галузі – $S^* = (p_1, p_2, \dots, p_i, \dots, p_m)$,

$$\sum_{i=1}^m p_i = 1$$

– ймовірності реалізації окремих складових стратегій.

Формалізованою процедурою (1) передбачається інтегроване перетворення багатоцільових планів, сформованих у вигляді таблиць-матриць (локальних стратегічних ситуацій прийняття рішень) на матрицю, – багатоцільовий функціонал оцінювання ефективності стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі.

При цьому, на основі моніторингу результатів виробничо-господарської діяльності в умовах трансформації ринкового середовища перед менеджментом сучасного суб'єкта господарювання постійно постають задачі щодо виявлення резервів зростання прибутковості, з'ясування перспектив діяльності і визначення шляхів подальшого розвитку бізнесу або ж альтернативних варіантів переорієнтації використання капіталу з урахуванням потенційних небезпек та загроз зовнішнього середовища. Останнє неможливо без належної організації моніторингу діяльності суб'єкта господарювання, як ефективного інструментарію економічної безпеки підприємства.

Здійснити моніторинг ефективності економічного захисту суб'єкта господарювання можна на підґрунті показників, що характеризують ефективність виробничо-економічної діяльності суб'єкта господарювання. При цьому, виробничо-економічна діяльність суб'єкта господарювання та його фінансовий стан суттєво залежать від рівня економічної безпеки [1; 7, с. 101-106].

Використання вдосконаленого комплексного моделювання процесу моніторингу впливу складових економічного захисту механізму попередження і нейтралізації загроз діяльності суб'єкта господарювання на підґрунті уточнення потреб ринку в продукції суб'єкта господарювання з урахуванням ризику, дозволить раціонально здійснювати реконструкцію або ж впровадження нового обладнання та буде забезпечувати підвищення рівня одиничної потужності відносно діючого, підвищення якості та покращення технічних умов для зростання продуктивності праці.

Про необхідність вирішення проблеми ефективного використання результатів економічної діяльності суб'єктів господарювання, у сучасних умовах трансформації світової економіки, свідчить значне зростання кількості збанкрутілих і неплатоспроможних суб'єктів господарювання на-

ціонального господарства [9]. Як правило, банкрутство суб'єктів господарювання – це наслідок глибокої фінансової кризи, система заходів щодо управління якою не дала позитивних результатів.

У роботі [10, с. 48-49] А. Ткаченко та Д. Дмитренко зазначають, що «здебільшого економісти-дослідники, зокрема, такі як А. Штангерт, Л. Лігоненко, С. Іванюта, С. Рамазанов, І. Зятковський причини виникнення криз (з погляду суб'єкта господарювання як суб'єкта економічної діяльності) ділять на зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні). Зовнішні фактори не пов'язані з діяльністю суб'єкта господарювання і залежать від тенденцій в економіці, політичній ситуації, траєкторії розвитку глобального ринку тощо. Внутрішні фактори безпосередньо пов'язані з діяльністю суб'єкта господарювання і виникають переважно внаслідок неефективності апарату управління, «пасивної» політики стосовно інновацій, виробничо-технологічних проблем, недосконалості маркетингової політики тощо».

Отже, спричинити фінансову кризу може чисельна кількість факторів, разом з тим, на нашу думку, однією з важливих причин є відсутність достовірної інформації. Особливо недостатність достовірної інформації виникає в разі розгалуженої системи співпраці з різними контрагентами.

Виходячи із зазначеного, можна стверджувати, що на сьогодні все ще недостатньо проведено теоретичних фундаментальних досліджень з питань оцінки рівня економічного захисту суб'єкта господарювання та визначення його індикаторів.

У сучасних умовах формування облікової інформації повинно бути корисним, перш за все, для виконання функцій управління господарськими процесами на суб'єктах господарюваннях. Саме володіння достовірною та актуальною інформацією разом з умінням ефективно застосовувати адекватні методи і засоби її збору, перетворення та передачі слугує основою успішної діяльності будь-яких суб'єктів господарювання та організацій, незалежно від їх організаційно-правової форми.

Основною функцією моніторингу, як інструментарію регулювання економічної безпеки суб'єкта господарювання є деталізація та обробка первинної інформації, систематизація та передача даних, які використовуються в процесі прийняття рішень і визначення стратегічної лінії його розвитку. Безсумнівно, що інформаційні технології більш оперативно, глибоко відображають реальний стан суб'єкта господарювання, аналізують результати господарської діяльності, ніж традиційний документообіг між підрозділами. Це, в свою чергу, дозволяє моделювати множину альтернативних управлінських рішень та аналізувати їх оптимальність.

В системі управління економічною безпекою суб'єкта господарювання, на нашу думку, велику роль відіграє моніторинг ряду основних складових системи управління безпекою бізнес-процесів його виробничо-

господарської діяльності та суттєво залежить від забезпечення високого рівня інформаційної безпеки (рис. 1) [5; 11, с. 8-10].

Завдання інформаційної системи моніторингу включають:

- накопичення даних;
- збереження даних у централізованих архівах;
- формування і систематизація вихідної інформації у стандартну звітність;
- аналітичне опрацювання даних;
- поширення результатів аналізу між відповідними підрозділами.

На сьогоднішній день можна відзначити такі тенденції розвитку та впровадження інформаційних систем моніторингу, як інструментарію регулювання економічної безпеки суб'єкта господарювання у сучасних умовах трансформації ринкового середовища:

- модульне використання інформаційних систем для автоматизації окремих завдань;
- низький рівень використання інформаційних технологій керівниками підрозділів і суб'єктів господарювання;
- неповне використання «готових рішень» інформаційних завдань.

Центральним завданням впровадження нових інформаційних технологій в умовах економічної діяльності сучасних суб'єктів господарювання стала розробка інструментарію, який полегшує менеджерам суб'єкта господарювання процес самостійної формалізації їхніх індивідуальних знань.

В умовах використання нових інформаційних технологій в системі економічної безпеки суб'єкта господарювання (СЕБСГ) для вирішення задач планування та управління результатами його діяльності, менеджеру повинна надаватися можливість безпосереднього контакту з ПЕОМ в діалоговому режимі (рис. 2).

При цьому сучасні програмно-апаратні засоби (бази даних (БД) і системи управління базами даних (СУБД), системи управління базами моделей (СУБМ), експертні системи, системи підтримки прийняття рішень (СППР) та ін.) створюють комфорт у вирішенні проблеми прийняття раціональних економічних рішень, дозволяють не лише автоматизувати процес формування та розташування інформації, а й привести до зміни її змісту.

Рис. 1. Структурна модель системи управління економічною безпекою суб'єкта господарювання

Отже, при вдосконаленні процесу моніторингу, як інструментарію регулювання економічної безпеки суб'єкта господарювання слід виділити її основні характерні ознаки, а саме:

- робота менеджменту в режимі маніпуляції (а не програмування) даними. Тобто забезпечується можливість спостерігати інформацію за допомогою засобів її виводу на екран і діяти в інтерактивному режимі;
- підтримка БД, які мають уніфіковану форму представлення інформації;
- всі необхідні дані записуються на машинних носіях та за необхідності відображаються на екрані монітору;

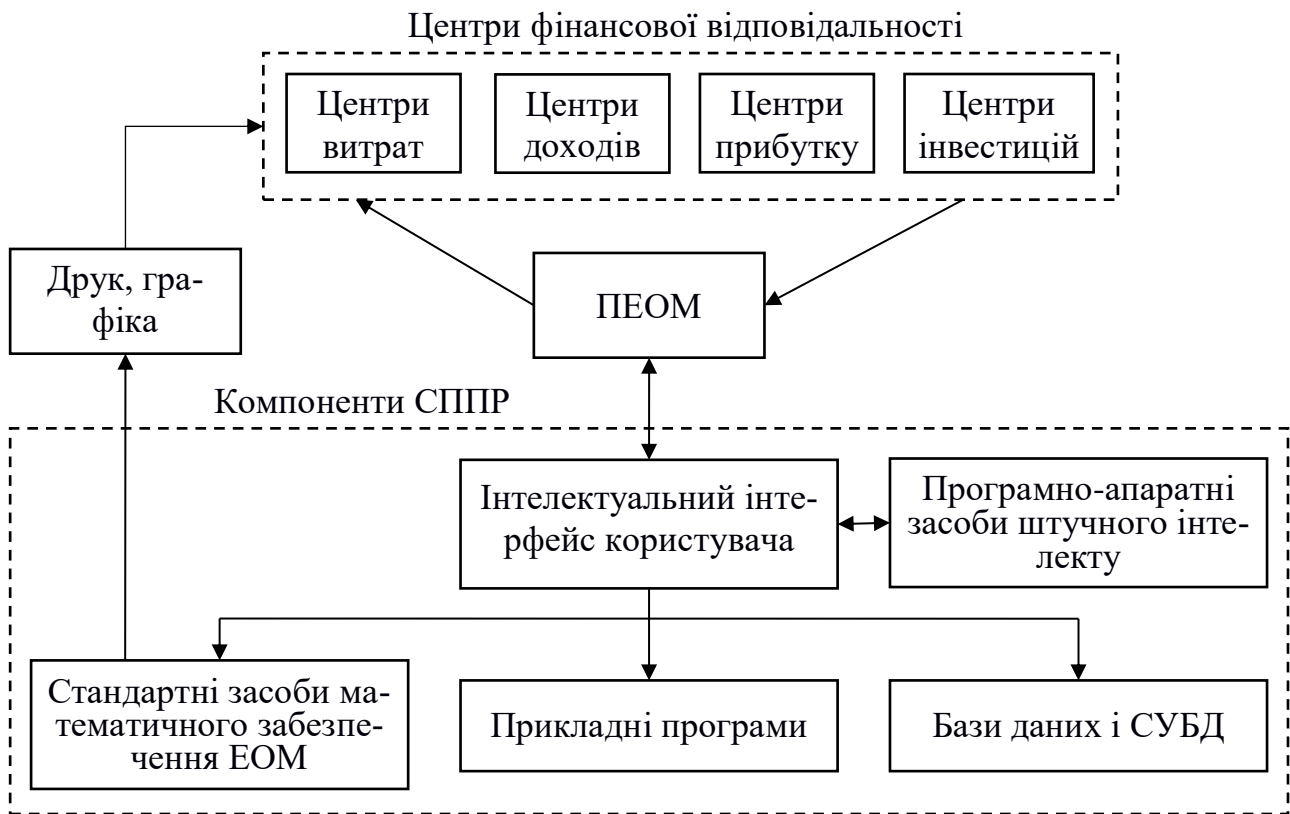

Рис. 2. Структурна схема новітньої інформаційної технології впровадженої в СЕБСГ

- діалоговий (інтерактивний) режим роботи характеризується великими можливостями користувачів впливати на процес моніторингу;
- можливості колективної (групової) співпраці фахівців з контролінгу для підготовки рішення й розробки документів у одночасній взаємодії через локальну мережу персональних комп'ютерів;
- гнучкість й адаптивність формування та способу подання інформації в процесі вирішення задач моніторингу.

Найважливішою структурною частиною інформаційних систем є бази даних, створені і функціонуючі на основі використання спеціалізованих програмних систем управління базами даних.

Наукову основу дослідження стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі добувної промисловості України сучасної методології ризик-менеджменту складають процесний і системно-ситуаційний підходи, згідно яких передбачається виокремлення ключових бізнес-процесів інтегрованої системи, їх взаємозв'язків і безпосередню взаємодію з іншими підсистемами та елементами конкурентного ринкового середовища, з метою здійснення моніторингу та аналізу зміни ситуацій як у зовнішньому середовищі, так і в окремих стратегічних одиниць бізнесу галузі, що надає можливість обґрунтовано оцінювати та приймати адекватні стратегічні рішення щодо перспектив економічного розвитку галузі.

Літературні джерела:

1. Афанасьєв Є.В. Моделювання та методологічні підходи до інтегральної оцінки рівня економічної безпеки підприємств гірничо-металургійного та агропромислового кластерів // Є.В. Афанасьєв, О.Г. Рябека / [Електронний ресурс]: «Ефективна економіка». – 2013. – № 7. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
2. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркачук. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 386 с.
3. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
4. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємств / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88-97.
5. Худолій Л. М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності / Л. М. Худолій. // Ефективна економіка. – 2011. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_26.
6. Мойсеєнко І.П. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємств / І.П. Мойсеєнко, О.О. Шолок // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 141-146.
7. Ткаченко А.М. Оцінка рівня економічної безпеки підприємств / А.М. Ткаченко, О.Л. Резніков // Вісник Економічної науки України. – 2010. – № 1. – С. 101-106.
8. Афанасьєва М.Г. Теоретико-ігровий підхід оптимізації змішаної фінансово-економічної стратегії гірничорудного підприємства / М.Г. Афанасьєва, В.Ю. Попов // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». Науковий журнал. – 2011. – Вип. 5 (4). – Т. 19. – № 10/1. – С. 138-143.
9. Ліга Закон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/search/business/bankrupt/ua/?s=tree&idView=LZ_SUITE_BANKRTREE&language=1&class_code=060, вільний. – Назва з екрану. – (Дата звернення: 23.07.2014).
10. Ткаченко А.М. Фактори які призводять до виникнення криз на підприємстві / А.М. Ткаченко, Д.О. Дмитренко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Вип. 1. – Том 3. – С. 48-52.
11. Дорожкіна Г.М. Управлінські рішення збільшення виробничих потужностей за конкурентної розвідки / Г.М. Дорожкіна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 3. – Т. 3. – С. 7-12.